

9-12-2025

Verslag webinar 'Wandelkwaliteit in het Omgevingsbeleid'

1. Presentatie Wandelnet brochure 'Wandelkwaliteit in het Omgevingsbeleid'

Inleiding: Wandelkwaliteit binnen de Omgevingswet

De Omgevingswet, die sinds 1 januari 2024 van kracht is, biedt nieuwe kansen (en uitdagingen) voor het verbeteren van de wandelkwaliteit in Nederland. Tijdens het webinar presenteerde **Cas van Hardeveld (Wandelnet)** een sneak preview van de aankomende brochure "*Wandelkwaliteit in het omgevingsbeleid*", die begin 2025 gepubliceerd wordt. Het doel van deze brochure is om concrete handvatten te bieden voor het nog beter integreren en borgen van wandelkwaliteit in het omgevingsbeleid.

De focus ligt op:

- **Toegankelijke, aantrekkelijke en veilige wandelroutes** met aanwezigheid van groen en ruimte om te ontmoeten.
- **Verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit** door wandelen te stimuleren als onderdeel van onder meer gezondheid, sociale cohesie en duurzame mobiliteit.

Waarom is wandelen/lopen belangrijk?

Wandelen biedt tal van voordelen voor zowel het individu als de samenleving:

- **Gezondheid en welzijn:** Wandelen draagt bij aan een gezonde leefstijl en de fysieke en mentale gezondheid.
- **Duurzaamheid:** Wandelen is een milieuvriendelijke vorm van mobiliteit die weinig ruimte kost.
- **Vergroening leefomgeving:** Loopvriendelijke omgevingen zijn in de regel groener en beter voor het klimaat.
- **Sociale cohesie:** Ruimte voor wandelen/lopen stimuleert ontmoetingen tussen mensen.
- **Economische voordelen:** Toerisme en lokale bedrijvigheid profiteren van aantrekkelijke wandelroutes.

De Omgevingswet staat voor een integrale aanpak, waarin deze aspecten samenkomen in een breed gedragen beleid.

De totstandkoming van de brochure

De brochure is ontwikkeld op basis van een expertsessie in maart 2023. Hierbij waren betrokken:

- De gemeenten Zwolle en Rijssen-Holten
- Routenetwerken Twente
- Adviesbureau Aveco de Bondt
- Wandelnet (Expertteam Omgevingswet)

In de sessie zijn kansen en uitdagingen rondom wandelkwaliteit binnen de Omgevingswet in kaart gebracht. De uitkomsten hiervan zijn vervolgens toegepast op twee praktische casussen binnen de Gemeente Zwolle en de Gemeente Rijssen-Holten.

Wat is wandelkwaliteit?

Wandelkwaliteit omvat de toegankelijkheid, veiligheid, aantrekkelijkheid en recreatieve en functionele bruikbaarheid van wandelroutes. Belangrijke aspecten zijn:

- **Toegankelijke infrastructuur:** Routes zonder barrières, met aparte voetpaden waar mogelijk.
- **Groene omgeving:** Aanwezigheid van natuur verhoogt de beleving en draagt bij aan klimaatadaptatie.
- **Ontmoetingsplekken:** Publieke ruimtes waar mensen elkaar veilig en gemakkelijk kunnen ontmoeten.

Daarnaast moet rekening worden gehouden met verschillen in behoeften tussen recreatieve wandelaars en functionele verplaatsingen, zoals voor woon-werkverkeer.

De mogelijkheden binnen de Omgevingswet

De Omgevingswet biedt diverse mogelijkheden om wandelkwaliteit te borgen:

1. **Omgevingsvisie:**

- Gemeenten en provincies kunnen wandelen opnemen als onderdeel van thema's als gezondheid, mobiliteit en recreatie, of besluiten wandelen als eigenstandig onderwerp mee te nemen.
- Hieraan kunnen ook omgevingswaarden worden gekoppeld, bijvoorbeeld in de vorm van doelen/normen voor groenvoorzieningen of wandelnetwerken.

2. **Omgevingsplan:**

- Regels voor infrastructuur kunnen expliciet de aanleg en instandhouding van wandelroutes voorschrijven.
- Voorwaarden kunnen worden opgenomen t.b.v. vergunningverlening, zoals minimale normen voor wandelnetwerken of aanwijzing van toegestane activiteiten.

3. **Omgevingsprogramma's:**

- In meer specifieke programma's, gericht op een bepaald thema (bijvoorbeeld mobiliteit) of een bepaalde locatie (bijvoorbeeld op wijkniveau), kan wandelkwaliteit worden bevorderd door het belang van wandelen/lopen expliciet in projecten mee te nemen.

Praktijkvoorbeelden in de brochure

Tijdens het webinar zijn twee praktijkcasussen uit de brochure kort benoemd:

1. **Gemeente Zwolle (stedelijke omgeving):**

- Herontwikkeling van het kantorengedebied Oosterenk, waarbij wandelroutes zijn geïntegreerd in het ontwerp van het gebied en er oog is voor de verbinding tussen de stad en het landelijk gebied.

2. **Gemeente Rijssen-Holten (landelijke omgeving):**

- Ontwikkeling van het Pelmolen-Regge gebied met specifieke aandacht voor de toegankelijkheid van het gebied (o.a. van het ter plaatste bestaande landgoed) en de mogelijkheden om de route te verankeren.

De casussen illustreren hoe wandelkwaliteit in verschillende omgevingen kan worden vormgegeven en welke stappen kunnen worden ondernomen om dit te borgen.

Conclusies en aanbevelingen

De Omgevingswet biedt meerdere instrumenten om wandelkwaliteit te verankeren in beleid en regelgeving. Uit de brochure komen de volgende kernpunten naar voren:

- **Instrumenten benutten:** De wet biedt mogelijkheden via omgevingsvisies, -plannen, en -programma's om wandelroutes juridisch te borgen.
- **Bredere omgevingsbeleid:** Maak ook gebruik van andere wetten en regelgeving die van invloed zijn, zoals bijvoorbeeld de Natuurschoonwet.
- **Brede betrokkenheid:** Samenwerking tussen overheden, ontwikkelaars en organisaties zoals Wandelnet is cruciaal, het belang van wandelen/lopen moet breed gedragen zijn.
- **Focus op het gebruik van bestaande tools:** Bijvoorbeeld de Routedatabank, welke een actueel overzicht biedt van wandelroutes en knelpunten en daarmee handvatten biedt voor verankering in beleid/regelgeving.

2. Presentatie Wandelbeleid Gemeente Utrecht

De presentatie van **Birgit Cannegieter (Gemeente Utrecht)** biedt een waardevol inzicht in de wijze waarop de gemeente Utrecht werkt aan het integreren van loop- en voetgangersbeleid in stadsontwikkeling en openbare ruimte.

Hoofdpunten van de presentatie

Brede benadering van lopen:

- Lopen wordt gezien als meer dan een verplaatsing; het gaat ook om gezondheid, sociale interactie, recreatie, en klimaatadaptatie.
- Ons motto is "lopen vanuit de voordeur". Dat benadrukt het belang van toegankelijkheid vanuit de voordeur: een huis, school, station of kantoor.

Focus op kwaliteit van loopruimte:

- Ruimte moet aantrekkelijk en inclusief zijn, met aandacht voor verschillende gebruikersgroepen zoals ouderen, kinderen, mensen met een beperking en voorkeuren vanuit culturele verschillen.
- Looproutes moeten uitnodigen tot gebruik door vergroening, speel- en sportmogelijkheden en andere voorzieningen.

Tactische uitwerking van beleid:

- Het verbinden van ambities (uit het fysieke, sociale en gezondheidsdomein) in een beleidsnota én hier handvatten aan geven voor uitvoering.
- Ontwikkelen van een ontwerpwijzer die helpt bij het praktisch implementeren van voetgangersvriendelijke ruimte(n).

Gebruik van bestaande projecten:

- Natuurlijke momenten benutten, zoals onderhoud en vervanging van infrastructuur, om voetgangersvoorzieningen te verbeteren. En kaders meegeven (op basis van de ontwerpwijzer) voor alle projecten die we realiseren in de stad.

Netwerken en ommetjes:

- Focus op het creëren van Groene Ommetjes (looproutes) in de wijken en het verbinden van bestaande groene, openbare ruimtes en voorzieningen.

Integrale benadering:

- Het verbinden van diverse stedelijke opgaven (zoals mobiliteit, vergroening, klimaatadaptatie, toegankelijkheid, gezondheid en sociale cohesie) binnen projecten om efficiënter gebruik te maken van de beperkte ruimte.

Reflectie op de aanpak tot nu toe

- **Sterke punten:**

- **Integratie met bredere beleidsdoelen:** Het combineren van opgaven zorgt voor een holistische aanpak.
- **Flexibele strategie:** Het pragmatische karakter, waarbij ook gebruik wordt gemaakt van lopende projecten, verhoogt de uitvoerbaarheid.
- **Inclusieve visie:** Aandacht voor diverse doelgroepen en toegankelijkheid geeft het beleid een sociaal karakter.

- **Uitdagingen:**

- **Capaciteitsbeperkingen:** Beperkte personele middelen kunnen de snelheid van implementatie beïnvloeden.
- **Ruimtelijke concurrentie:** Het combineren van verschillende stedelijke functies in een beperkte ruimte vraagt om innovatieve oplossingen.

- **Afstemming tussen strategisch en projectniveau:** Hoewel er veel ambitie is, ontbreekt soms de schakel tussen abstracte strategieën en praktische uitvoering. In dit gat springen de beleidsnota en ontwerpwijzer.
- **Aanbevelingen:**
 - **Meer focus op lokale samenwerking:** Door bewoners actief te betrekken in de planning en uitvoering kan draagvlak worden vergroot.
 - **Uitwisseling van kennis met andere steden:** Leren van steden met vergelijkbare uitdagingen kan waardevolle inzichten opleveren.
 - **Verdieping van data-analyse:** Lokale voetgangersdata kan worden ingewonnen en gebruikt om knelpunten te identificeren en succes te meten.

Met deze aanpak lijkt Utrecht goed op weg om een stad te creëren waar lopen centraal staat in de stedelijke ontwikkeling. Het is inspirerend om te zien hoe de stad lopen niet alleen als mobiliteitsvorm of vorm van recreatie positioneert, maar ook als onderdeel van een gezonde en duurzame leefomgeving.

3. Presentatie Wandbeleid Gemeente Epe

De presentatie van **Arnoud van de Vrugt (Gemeente Epe)** maakt duidelijk dat de gemeente Epe een grondige en participatieve aanpak hanteert bij het ontwikkelen van beleid, met een sterke focus op mobiliteit, recreatie, duurzaamheid en toegankelijkheid.

Hoofdpunten van de presentatie

Kwaliteit van participatie

Het betrekken van burgers, belangengroepen en organisaties biedt een stevig fundament. Het feit dat de prioriteiten van bewoners overeenkomen met de gemeentelijke analyse, onderstreept het succes van deze aanpak.

De hoofdambitie 'lokaal lopen en fietsen'

Lokaal bestaat de ambitie dat lopen en fietsen de belangrijkste en meest gebruikte vervoerswijzen zijn.

- Hierbij wordt gebruik gemaakt van het prioriterende STOP-principe (Stappen, Trappen, Openbaar vervoer, Personenauto's).
- Autoverkeer naar dorpscentra wordt alleen actief gefaciliteerd voor regionale bezoekers en inwoners vanuit het buitengebied.

De integrale blik op lopen

Het thema lopen, waarbij het zwaartepunt ligt op functioneel lopen, wordt gezien vanuit de thema's onderwijs, sport, sociaal domein, toerisme & recreatie, onderhoud infrastructuur en duurzaamheid. Lopen is daarmee integraal onderdeel van breed beleid.

De balans tussen toegankelijkheid en natuurbehoud

De uitdagingen rond recreatieve druk op natuurgebieden en het beheer van zandwegen zijn herkenbaar. Er wordt gefocust de balans tussen toegankelijkheid voor recreanten en het beschermen van natuurwaarden bewaakt, bijvoorbeeld door gemotoriseerd verkeer te beperken.

De rol van recreatief wandelen

In de gemeente liggen verschillende Lange-Afstand-Wandelpaden en is recent het Klompenpad 'Nijmolensebeekpad' geopend. Op dit moment is er een knooppuntenloopnetwerk in ontwikkeling. Verder is in dit kader interessant:

- Het oog voor innovatie vanuit de gemeenten, bijvoorbeeld met het concept van vlonderpaden of rolstoeltoegankelijke paden (het oog op inclusiviteit).
- De gebiedsgerichte aanpak voor recreatief wandelen, waarbij meerdere stakeholders (grondeigenaren, Gelders Landschap, Landgoederen) actief betrokken zijn.

Mobiliteitsbeleid als schakel

Het prioriteren van voetgangers en fietsen is een krachtige boodschap. De ambities worden verweven in bredere beleidsstrategieën, zodat lopen in de gemeente ook echt een duidelijke plaats krijgt.

Reflectie op Wandelnet-brochure

Het vertalen van het beleid in bijvoorbeeld het Omgevingsplan lijkt de Gemeente Epe nuttig. Momenteel wordt veel 'in de minne' geregeld, het Omgevingsplan en Omgevingsprogramma zitten nog in de opstartfase. De brochure lijkt bruikbare handvatten te bieden om het thema lopen/wandelen hierin te laten landen.

4. Conclusies

De presentaties schetsen een breed beeld van de uitdagingen en kansen rondom het thema wandelbeleid en -kwaliteit binnen gemeenten en provincies onder de Omgevingswet. Hier zijn een paar hoofdpunten samengevat:

Belang van wandelkwaliteit en toegankelijkheid

- De presenterende gemeenten erkennen het belang van goed toegankelijke wandelpaden en de noodzaak om deze kwaliteit te waarborgen, zowel in stedelijk gebied als in buitengebieden.
- Langeafstandspaden worden gezien als waardevol, maar prioriteit ligt vooralsnog vooral bij het integreren van wandelen in het alledaagse systeem, zoals via stadsplanning en recreatieverbindingen.

Ruimtelijke integratie en samenwerking

- Het versterken van de samenwerking tussen groen, mobiliteit en andere beleidsvelden wordt essentieel genoemd. Bijvoorbeeld bij het combineren van voetgangersvoorzieningen met fiets- en klimaatadaptatieprojecten.
- Initiatieven zoals een "streepjescode" of "barcode" voor openbare ruimte helpen bij het visualiseren van ruimtelijke keuzes, zodat loopkwaliteit duidelijk wordt geïntegreerd in stedelijke planning.

OV en wandelroutes

- Het verbeteren van de aansluiting tussen openbaar vervoer en recreatieve wandelroutes, zoals toeristische overstappunten, wordt als een kans gezien. Dit kan mogelijk worden aangevuld met deelfietsen of andere vervoersopties.

Particuliere grondeigenaren en buitengebied

- Een deel van de wandelroutes loopt over particulier terrein. Hoewel openbare paden vaak via wegenleggers worden beschermd, vereist het samenwerken met particuliere terreineigenaren tact en soms aanvullende afspraken om de toegankelijkheid te behouden.

Cultuurverandering en beleid

- Het 'STOP-principe' wordt gezien als een belangrijk denkkader om lopen structureel in beleidsvorming te verankeren.
- Het betrekken van diverse afdelingen en het creëren van enthousiasme is cruciaal, net zoals het overwinnen van weerstand binnen de organisatie.

Tips voor andere gemeenten

- Maak beleid tastbaar en concreet door samenwerking en duidelijke visuele tools zoals de "barcode."

- Zorg voor een integrale benadering, bijvoorbeeld door koppelingen tussen wandelbeleid, groenbeheer, en mobiliteit te zoeken.
 - Blijf vasthouden aan lange termijnvisies, ook wanneer het thema minder prioriteit lijkt te krijgen in bestaande visies en/of de huidige (dagelijkse) praktijk. Een stip op de horizon is goed, maar het is van belang zaken daarna pragmatisch stap voor stap te realiseren.
-